

A KÖZ- ÉS FELSŐOKTATÁS
ELŐTT ÁLLÓ KIHÍVÁSOK A XXI. SZÁZADBAN
KELET-KÖZÉP-EURÓPÁBAN AZ OKTATÁSI REFORMOK TÜKRÉBEN

Nemzetközi tudományos konferencia
Beregszász, 2019. március 28–29.

Tanulmánykötet

ВИКЛИКИ ХХІ СТОЛІТТЯ
У СФЕРІ СЕРЕДНЬОЇ ТА ВИЩОЇ ОСВІТИ СХІДНОЇ
ТА ЦЕНТРАЛЬНОЇ ЄВРОПИ В ПРОЦЕСІ РЕФОРМУВАННЯ ОСВІТИ

Міжнародна науково-практична конференція
Берегове, 28–29 березня 2019 року

Збірник наукових робіт

CHALLENGES OF THE 21ST CENTURY
IN THE FIELD OF SECONDARY AND HIGHER EDUCATION OF EASTERN
AND CENTRAL EUROPE IN LIGHT OF EDUCATIONAL REFORMS

International Academic Conference
Berehove, March 28–29, 2019

Selected papers

A KÖZ- ÉS FELSŐOKTATÁS ELŐTT ÁLLÓ KIHÍVÁSOK A XXI. SZÁZADBAN KELET-KÖZÉP-EURÓPÁBAN AZ OKTATÁSI REFORMOK TÜKRÉBEN

Nemzetközi tudományos konferencia
Beregszász, 2019. március 28–29.

Tanulmánykötet

Szerkesztette:

*Berghauer-Olasz Emőke, Gávriljuk Ilona,
Hutterer Éva és Pallyay Katalin*

„RIK-U” Kft.
Ungvár
2019

УДК (ЕТО): 061.3(477.87)

K– 93

A kiadvány a 2019. március 28–29-én Beregszászban a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Pedagógia és Pszichológia Tanszéke által rendezett *A köz- és felsőoktatás előtt álló kihívások a XXI. században Kelet-Közép-Európában az oktatási reformok tükrében* című nemzetközi tudományos konferencián elhangzott előadások anyagát tartalmazza.

Készült a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
Kiadói Részlege és Pedagógia és Pszichológia Tanszéke
közreműködésével.

Szerkesztette:

*Berghauer-Olasz Emőke, Gávriljuk Ilona,
Hutterer Éva és Pallay Katalin*

Korrektúra: *Grica-Varcaba Ildikó, Lőrincz Marianna, Kordonec Olekszandr*

Tördelés: *Tótin Viktória, Dobos Sándor*

Borítóterv: *Dobos Sándor*

A borítón a Pedagógia és Pszichológia Tanszék tanító és óvodapedagógia szakos hallgatói láthatók. A felvételeket Csopák Éva és Espán Margaréta a tanszék rendezvényein készítette.

ETO-besorolás: *a II. RF KMF Apáczai Csere János Könyvtára*

A kiadásért felelnek: *Orosz Ildikó, Dobos Sándor*

A közölt tanulmányok tartalmáért a szerzők a felelősek.

A tudományos rendezvényt és a kiadvány megjelenését támogatta:

MINISZTERELNÖKSÉG
NEMZETPOLITIKAI ÁLLAMTITKÁRSÁG

BETHLEN GÁBOR
Alap

Kiadó és nyomdai munkák: „RIK-U” Kft.
88000 Ungvár, Gagarin u. 36. E-mail: print@rik.com.ua
Felelős vezető: Sztanyisevszkij Jevgen

ISBN 978-617-7692-33-0

© A szerzők, 2019

© A szerkesztők, 2019

© II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, 2019

ВИКЛИКИ ХХІ СТОЛІТТЯ У СФЕРІ СЕРЕДНЬОЇ ТА ВИЩОЇ ОСВІТИ СХІДНОЇ ТА ЦЕНТРАЛЬНОЇ ЄВРОПИ В ПРОЦЕСІ РЕФОРМУВАННЯ ОСВІТИ

Міжнародна науково-практична конференція
Берегове, 28–29 березня 2019 року

Збірник наукових робіт

За редакцією:

*Емьовке Бергхауер-Олас, Ілона Гаврилюк,
Єва Гуттерер та Каталін Поллої*

ТОВ «РІК-У»
Ужгород
2019

УДК: 061.3(477.87)

К– 93

Збірник містить матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Виклики XXI століття у сфері середньої та вищої освіти Східної та Центральної Європи в процесі реформування освіти», яка відбулася 28–29 березня 2019 року в м. Берегове. Організатор конференції – кафедра педагогіки та психології Закарпатського угорського інституту ім. Ф. Ракоці ІІ.

Підготовлено Видавничим відділом спільно з
кафедрою педагогіки та психології Закарпатського угорського
інституту ім. Ференца Ракоці ІІ

За редакцією:

*Емьовке Бергхауер-Олас, Ілона Гаврилюк,
Єва Гуттерер та Каталін Поллої*

Коректура: *Ільдико Гріца-Варцаба, Маріанна Леврінци, Олександр Кордонець*

Верстка: *Вікторія Товтін, Олександр Добош*

Обкладинка: *Олександр Добош*

На обкладинці: студенти спеціальностей «початкова освіта» та «дошкільне виховання» кафедри педагогії та психології. Фото зроблені Євою Чопак та Маргаритою Ешпан на кафедральних заходах.

УДК: *Бібліотечно-інформаційний центр “Опацої Черє Янош” при ЗУІ ім. Ф.Р. ІІ*

Відповідальні за випуск: *Ільдико Орос, Олександр Добош*

За зміст опублікованих статей відповідальність несуть автори.

Проведення конференції та друк збірника здійснено за підтримки:

Видавництво та поліграфічні послуги: ТОВ «РІК-У»
88000, м. Ужгород, вул. Гагаріна, 36. E-mail: print@rik.com.ua
Генеральний директор: Станішевський Євген Вікторович

ISBN 978-617-7692-33-0

© Автори, 2019

© Редактори, 2019

© Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці ІІ

**CHALLENGES OF THE 21ST CENTURY
IN THE FIELD OF SECONDARY AND HIGHER
EDUCATION OF EASTERN AND CENTRAL EUROPE
IN LIGHT OF EDUCATIONAL REFORMS**

International Academic Conference
Berehove, March 28–29, 2019

Selected papers

Edited by:

*Emőke Berghauer-Olasz, Ilona Gávriljuk,
Éva Hutterer and Katalin Pally*

”RIK-U” LLC
Uzhhorod
2019

УДК (UDC): 061.3(477.87)
К– 93

The publication contains the materials of the international academic conference “Challenges of the 21st century in the field of secondary and higher education of Eastern and Central Europe in light of educational reforms” held on 28–29 March, 2019 in Berehove. The academic event was organized by the Department of Pedagogy and Psychology of Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education.

Prepared at the Publishing Department of Ferenc Rákóczi II
Transcarpathian Hungarian College of Higher Education in cooperation with
the Department of Pedagogy and Psychology

Edited by:

*Emőke Berghauer-Olasz, Ilona Gávriľjuk,
Éva Hutterer and Katalin Pallay*

Proof-reading: *Ildikó Grica-Varcaba, Marianna Lőrincz, Olekszandr Kordonec*

Makeup: *Viktória Tótin, Sándor Dobos*

Cover design: *Sándor Dobos*

The book cover features students of the Department of Pedagogy and Psychology. The photographs of extra-curricular activities were taken by Éva Csopák and Margaréta Espán.

Universal Decimal Classification (UDC): *The Apáczai Csere János Library of
Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education*

Responsible for publishing: *Ildikó Orosz, Sándor Dobos*

Authors are responsible for the content of research papers.

The international academic conference and the publication of studies sponsored by:

Publishing and printing: "RIK-U" LLC
88000 Uzhhorod, Gagarin Street, 36. E-mail: print@rik.com.ua
Responsible manager: Jevgen Stanyisevskiy

ISBN 978-617-7692-33-0

© Authors, 2019

© Editors, 2019

© Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education

TARTALOM

Baracsi Ágnes: PÁLYAKEZDÉS A „FEKETE PEDAGÓGIA” ÁRNYÉKÁBAN.....	21
Berghauer-Olasz Emőke: A KINETIKUS ISKOLARAJZ MINT KÖZÖSSÉGEK REJTETT KAPCSOLATAINAK FELTÁ- RÓ MÓDSZERE.....	31
Bida Olena: EGÉSZSÉGES ÉLETMÓDRA NEVELÉS A PE- DAGÓGUSKÉPZÉS FOLYAMATÁBAN.....	41
Cséke Katalin: ROMA TANULÓK HELYZETÉNEK TANÁRI PERCEPCIÓI	47
Csoóri Zsófia: A PEDAGÓGUSKÉPZÉS FEJLŐDÉSÉNEK SAJÁTOS SÁGAI KÁRPÁTALJÁN A XVIII. SZÁZAD VÉGE ÉS A XX. SZÁZAD ELSŐ FELE KÖZÖTT A LEVÉLTÁRI FORRÁSOK ALAPJÁN.....	57
Csopák Éva: AZ ALTRUIZMUS MEGJELENÉSE ÓVODÁS- KORÚ GYERMEKEK KÖRÉBEN	65
Dzsanda Galina: AZ UKRÁNNYELV-TANÍTÁS AKTUÁLIS KÉRDÉSEI A NEMZETISÉGI KISEBBSÉGI ISKO- LÁK KÉTNYELVŰ KÖZEGÉBEN.....	77
Fónai Mihály: OSZTÁLYTERMI BEFOGADÁS ÉS SAJÁTOS NEVELÉSI IGÉNY.....	85
Gonda Zsuzsa: DIGITÁLIS SZÖVEGFELDOLGOZÁS A MA- GYARTANÁRKÉPZÉSBEN	93
Greba Ildikó – Knobloch Beáta: AZ INKLUZÍV OKTATÁS FEJLŐDÉSE UKRAJNÁBAN.....	103
Hnatik Katalin: A MAGYAR MINT IDEGEN NYELV TANU- LÁSÁNAK LEHETSÉGES BUKTATÓI NYELVTANU- LÓI SZEMMEL	111
Hollósi Hajnalka Zsuzsanna: SZEMÉLYRE SZABOTT DIF- FERENCIÁLÁS AZ ALAPFOKÚ OKTATÁSBAN A LEMORZSOLÓDÁS ELLEN	119
Hollósi M. Cecília: A FŐISKOLÁSOK MENTÁLHIGIÉNÉS MEGSEGÍTÉSE PSZICHOLÓGIAI ESZKÖZÖKKEL.....	127
Horváth Kinga: A FELSŐOKTATÁS ELŐTT ÁLLÓ KIHÍVÁ- SOK A PÁLYAORIENTÁCIÓ MEGKÖZELÍTÉSÉBŐL.....	135

Horváth Kinga – Tóth Péter: PEDAGÓGUSHALLGATÓK NÉZETE AZ IDEÁLIS TANÁRI INTERAKCIÓS STÍLUSRÓL EGY EMPIRIKUS KUTATÁS TÜKRÉBEN	159
Huszi Ilona: A MEGFIGYELÉS MINT IRÁNYÍTOTT TEVÉKENYSÉG ALKALMAZÁSA AZ ANGOLTANÁRKÉPZÉSBEN	171
Juhász Valéria: A SIGHT WORD OLVASÁSTANÍTÓ MÓDSZER ALKALMAZHATÓSÁGA A MAGYAR OLVASÁSFEJLESZTÉSBEN	179
Kirdan Alexander: GAZDASÁGI SZAKEMBEREK KÉPZÉSÉNEK RENDSZERE LENGYELORSZÁGI ÉS UKRAJNAI FELSŐOKTATÁSI INTÉZMÉNYEK ÖSSZEHASONLÍTÓ ELEMZÉSE ALAPJÁN	189
Kiss Julianna: AZ UKRAJNAI MŰVÉSZETOKTATÁS AZ OKTATÁSI TÖRVÉNYEK TÜKRÉBEN KURRIKULÁRIS ÉS EXTRAKURRIKULÁRIS SZÍNTEREKEN	193
Koncz Tímea: AZ ÓVODÁSOK ERKÖLCSI NEVELÉSE AZ IRODALOM ESZKÖZEIVEL.....	203
Kóré Dóra – Atroscsenko Tatjana: A LEENDŐ PEDAGÓGUS SZEMÉLYISÉGFEJLŐDÉSE MULTIKULTURÁLIS FELSŐOKTATÁSI KÖRNYEZETBEN	213
Kucsaj Tatjana – Kucsaj Olekszandr: IKT-TECHNOLÓGIÁK ALKALMAZÁSA A SZAKMAI TEVÉKENYSÉGRE VALÓ FELKÉSZÍTÉSBEN	219
Kuzminszkij Anatolij: AZ ÖNMENEDZSELÉS SZEREPE A SEGÍTŐ HIVATÁSBAN MINT A PSZICHOSZOMATIKUS KIÉGÉS MEGELŐZÉSÉNEK ESZKÖZE.....	223
Lebovics Viktória: TARASZ SEVCSENKO <i>ÁLOM</i> C. MŰVÉRŐL EGY KICSIT MÁSKÉNT	233
Margitics Marianna: IKT-TECHNOLÓGIÁK ALKALMAZÁSA AZ OKTATÁSBAN	241
Márton Sára: TKO1114	247
Molnár Ferenc: A BEREGI FŐESPERESI KERÜLET GÖRÖGKATOLIKUS NÉPISKOLÁINAK OKTATÁSI HELYZETE AZ 1840-ES ÉVEKBEN.....	255

Mónus Ferenc: MERRE TOVÁBB CIVILIZÁCIÓ? – A FENNTARTHATÓSÁGRA NEVELÉS HANGSÚLYAI A XXI. SZÁZAD KÖZ- ÉS FELSŐOKTATÁSÁBAN	265
Nagy Edit: A MUNKÁVAL ÖSSZEFÜGGŐ DISTRESSZ JELENTŐSÉGE ÉS KÖVETKEZMÉNYEI	275
Nagy György: AZ ISMERETEK HATÉKONY KÖZVETÍTÉSE KÖRNYEZETISMERET-ÓRÁN	285
Nagy Melinda – Strédl Terézia – Szarka László – Zahatňanská Mária – Poráčová Janka: TOLERANCIA ÉS TOLERANCIÁRA VALÓ NEVELÉS A SELYE JÁNOS EGYETEM TANÁRKÉPZŐ KARÁN	295
Nárai Márta: FELSŐOKTATÁSI INTÉZMÉNYEK SZEREPE A FIATALOK TÁRSADALMI ÉRZÉKENYÍTÉSÉBEN	305
Orosz Ildikó: A FORMÁLIS ÉS NONFORMÁLIS TANULÁSI TEVÉKENYSÉG KIEGYENSÚLYOZOTT ÖSSZEANGOLÁSA A FELNŐTTKÉPZÉSBEN	315
Pallay Katalin: A KÁRPÁTALJAI MAGYARSÁG AZ UKRÁN OKTATÁSPOLITIKA ÚTVESZTŐJÉBEN	321
Pallay Mária: NEMEK KÖZÖTTI BÉREGYENLŐTLENSÉG: A PÁLYAVÁLASZTÁS MINT BEFOLYÁSOLÓ TÉNYEZŐ	333
Pávlovics Judit: A KORAI IDEGENNYELV-OKTATÁS TARTALMÁNAK ALAKULÁSA A XX. SZÁZAD VÉGÉN ÉS A XXI. SZÁZAD ELEJÉN	343
Pillar Granville: ESETTANULMÁNY: EMPIRIKUS VIZSGÁLAT AZ INTEGRÁLT MULTISZENZOROS INPUT HATÁSAIRÓL A NYELVFEJLESZTÉSRE	353
Sejko Anasztázia: A PEDAGÓGIAI PROGNOZIS TECHNOLOGIÁJA A FELSŐFOKÚ EGÉSZSÉGÜGYI OKTATÁSBAN	367
Simon Gabriella: A KEZDŐ PEDAGÓGUSOK MENTORI TÁMOGATÁSÁNAK HUMANISZTIKUS MODELLJE	373
Szilágyi Iván – Marinec Nagyija: A DEMOKRATIKUS OKTATÁSMENEDZSMENT MODELLJEI A VILÁG VEZETŐ ORSZÁGAIBAN	401
Szilágyi László: A NYELVTANULÁSI STRATÉGIÁK MINT MÓDSZER ALKALMAZÁSA AZ IDEGENNYELVTANULÁSBAN ÉS -TANÍTÁSBAN	409

Szontágh Pál Iván: PEDAGÓGUSJELÖLTEK ÁLTAL VÁLTOTT ÉS KÖVETETT ETIKAI ÉRTÉKEK	419
Taskovics Okszana: ONLINE CSOPORTOK SZEREPE A NYELVOKTATÁSBAN	429
Tokai Dalma: TEHETSÉGEK EGYÉNI FEJLESZTÉSE.....	437
Török Tamás: A PEDAGÓGIAI GYAKORLAT A SELYE JÁNOS EGYETEM TANÁRKÉPZŐ KARÁN	447
Vizáver Árpád: EGÉSZSÉGES ÉLETMÓDRA NEVELÉS A HALLGATÓK SPORTBAN ELÉRT EREDMÉNYESSÉGÉNEK NÖVELÉSÉVEL	455
Zorocskina Tatjana: A SZAKEMBERKÉPZÉS RENDSZERE NAGY-BRITANNIÁBAN	461
A II. RÁKÓCZI FERENC KÁRPÁTALJAI MAGYAR FŐISKOLA MESTERKÉPZÉSÉBEN RÉSZT VEVŐ TANÍTÓ SZAKOS HALLGATÓINK A PUBLIKÁCIÓI	465
Bábel Zsuzsanna: A MAGZAT ELVESZTÉSE MINT KRÍZIS-HELYZET.....	467
Fekete Evelin: AZ ÓVODÁS GYERMEK ÉRZELMI INTELLIGENCIÁJÁNAK FEJLESZTÉSE MESÉKKEL	475
Hete Klára Annabella: A SZOCIALIZÁCIÓ ÉS ALKALMAZKODÁS MÉRFÖLDKÖVEI AZ ÓVODÁSKORÚ GYERMEK ÉLETÉBEN	485
Mészáros Renáta: KÖZÖSSÉGÉPÍTÉS KAMASZOK KÖRÉBEN	493
Mitro Livia Etelka: TÁRSAS KAPCSOLATOK KISISKOLÁSKORBAN	503
Molnár-Hrábcsák Éva: JÁTSSZ VELEM! BÁBKÉSZÍTÉS, BÁBOZÁS 1. OSZTÁLYOS GYEREKEKKEL ÉS SZÜLEIKKEL	515
Nagy Nikoletta: A TANÓRAI KOMMUNIKÁCIÓ ÉS AZ ALKALMAZOTT MUNKAFORMA ÖSSZEFÜGGÉSEINEK VIZSGÁLATA ALSÓ TAGOZATBAN	525

ЗМІСТ

Борочі Агнеш: ШЛЯХ ВЧИТЕЛЯ-ПОЧАТКІВЦЯ В ТІНІ «ЧОРНОЇ ПЕДАГОГІКИ».....	21
Бергхауер-Олас Емьовке: МОЖЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ ЗВ'ЯЗКІВ МЕТОДОМ КІНЕТИЧНОГО ШКІЛЬНОГО МАЛЮНКУ	31
Біда Олена: ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДО ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	41
Чейке Катерина: СТАНОВИЩЕ РОМСЬКИХ УЧНІВ У ПЕДАГОГІЧНІЙ ПЕРЦЕПЦІЇ.....	47
Човрій Софія: ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГІВ НА ЗАКАРПАТТІ НАПРИКІНЦІ ХVІІІ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТ. НА ОСНОВІ АРХІВНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ.....	57
Чопак Єва: ФОРМИ ПРОЯВУ АЛЬТРУЇЗМУ В ДОШКІЛЬНОМУ ВІЦІ.....	65
Джанда Галина: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В НАЦІОНАЛЬНІЙ ШКОЛІ В УМОВАХ БІЛІНГВІЗМУ	77
Фонаї Мігаль: ВКЛЮЧЕННЯ ДО СИСТЕМИ ЗАГАЛЬНОЇ ОСВІТИ ТА ОСОБЛИВІ ОСВІТНІ ПОТРЕБИ.....	85
Гонда Жужа: ОБРОБКА ЦИФРОВОГО ТЕКСТУ У ПІДГОТОВЦІ УГОРСЬКИХ ФІЛОЛОГІВ.....	93
Греба Ілдіко – Кноблех Беата: РОЗВИТОК ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ.....	103
Гнатик Катерина: МОЖЛИВІ НЕДОЛІКИ, ПОВ'ЯЗАНІ З ВИВЧЕННЯМ УГОРСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ, ОЧИМА ЗДОБУВАЧА ОСВІТИ	111
Голлоші Гойнолка Жужанна: ОСОБИСТІСНА ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ, СПРЯМОВАНА ПРОТИ «ВІДСІВУ» В ПОЧАТКОВІЙ ЛАНЦІ ОСВІТИ	119
Голлоші М. Цецилія: МЕНТАЛЬНА ГІГІЄНА СТУДЕНТІВ ЗАСОБАМИ ПСИХОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ	127
Горват Кінга: ВИКЛИКИ ПЕРЕД АБІТУРІЄНТАМИ З ТОЧКИ ЗОРУ ВИБОРУ ПРОФЕСІЇ.....	135

Горват Кінга – Товт Петер: ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОГЛЯДІВ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ ВУЗІВ НА ІДЕАЛЬНІ ІНТЕРАКЦІЙНІ МОДЕЛІ ВИКЛАДАЧІВ	159
Густі Ілона: ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ СПОСТЕРЕЖЕННЯ ЯК КЕРОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ПІДГОТОВЦІ АНГЛІЙСЬКИХ ФІЛОЛОГІВ	171
Югас Валерія: ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ SIGHT WORD У РОЗВИТКУ ЧИТАННЯ УГОРСЬКОЮ МОВОЮ	179
Кірдан Олександр: ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ГАЛУЗІ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩІ ТА УКРАЇНИ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ.....	189
Кіш Юліанна: ШКІЛЬНА ТА ПОЗАШКІЛЬНА МИСТЕЦЬКА ОСВІТА В УКРАЇНІ У ДЗЕРКАЛІ ЗАКОНІВ ПРО ОСВІТУ.....	193
Конц Тімея: МОРАЛЬНИЙ РОЗВИТОК ДОШКІЛЬНИКА ЗАСОБАМИ ЛІТЕРАТУРИ	203
Коврей Дора – Агрощенко Тетяна: ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА В ПОЛКУЛЬТУРНОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ	213
Кучай Тетяна – Кучай Олександр: ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ ДЛЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗА ДОПОМОГОЮ КОМП'ЮТЕРНИХ І КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ	219
Кузьмінський Анатолій: РОЛЬ САМОМЕНЕДЖМЕНТУ ФАХІВЦЯ СОЦІОНОМІЧНОЇ ПРОФЕСІЇ ЯК ЗАСІБ РЕЗИСТЕНТНОСТІ ПСИХОСОМАТИЧНОМУ ВИГОРАННЮ.....	223
Лебович Вікторія: ПРО ПОЕМУ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА «СОН» ІНАКШЕ.....	233
Маргітич Маріанна: ЗАПРОВАДЖЕННЯ КОМП'ЮТЕРНОЇ ТЕХНІКИ	241
Мартон Шара: ТКО1114.....	247
Молнар Федір: ОСВІТНЄ СТАНОВИЩЕ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКИХ НАРОДНИХ ШКІЛ БЕРЕЗЬКОГО АРХІДІЯКОНСЬКОГО ОКРУГУ У 1840-Х РОКАХ	255

Монуш Ференц: ЦИВІЛІЗАЦІЯ – ЯК ДАЛІ? ПОСЛІДОВ- НІСТЬ У ВИХОВАННІ СТАЛОСТІ В СЕРЕДНІЙ ТА ВИЩІЙ ОСВІТІ У ХХІ СТОЛІТТІ.....	265
Надь Едіт: ЗНАЧЕННЯ ТА НАСЛІДКИ ДИСТРЕСУ У РОБОТІ .	275
Надь Дьєрдь: ЕФЕКТИВНІ ЗАСОБИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЗНАЇНЬ НА УРОКАХ ПРИРОДОЗНАВСТВА.....	285
Надь Мелінда – Штрелл Терезія – Сорко Ласло – Захатнянсь- ка Марія – Порачова Янка: ТОЛЕРАНТНІСТЬ ТА ВИ- ХОВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ ФАКУЛЬТЕТУ ПІД- ГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ УНІВЕРСИТЕТУ ІМ. ЯНОША ШЕЙЕ	295
Нарої Марта: РОЛЬ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ У ФОРМУВАННІ СОЦІАЛЬНОЇ ЧУТЛИВОСТІ МОЛОДІ.....	305
Орос Ільдико: ГАРМОНІЙНЕ ПОЄДНАННЯ ФОРМАЛЬ- НИХ І НЕФОРМАЛЬНИХ ПЕРІОДІВ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДОРΟΣЛОГО НАСЕЛЕННЯ.....	315
Поллої Каталін: ЗАКАРПАТСЬКІ УГОРЦІ В ЛАБІРИНТІ ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ	321
Полої Марія: ГЕНДЕРНА НЕРІВНІСТЬ В ОПЛАТІ ПРАЦІ: ВИБІР КАР'ЄРИ ЯК ФАКТОР ВПЛИВУ	333
Павлович Юдіта: ФОРМУВАННЯ ЗМІСТУ РАННЬОЇ ІН- ШОМОВНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ НАПРИКІНЦІ ХХ НА ПОЧАТКУ ХХІ СТ.	343
Піллар Гренвілл: ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВВІД- НОГО ІНТЕГРАТИВНОГО МУЛЬТИСЕНСОРНОГО ВПЛИВУ НА РОЗВИТОК МОВИ	353
Шейко Анастасія: ТЕХНОЛОГІЯ ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОГНО- ЗУВАННЯ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ.....	367
Шімон Габрієлла: ГУМАНІСТИЧНА МОДЕЛЬ МЕНТОР- СЬКОЇ ПІДТРИМКИ ПЕДАГОГІВ ПОЧАТКІВЦІВ	373
Сіладій Іван – Маринець Надія: ОСНОВНІ МОДЕЛІ ДЕ- МОКРАТИЧНОГО УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ В ПРО- ВІДНИХ КРАЇНАХ СВІТУ	401
Сіладі Василь: ВИКОРИСТАННЯ СТРАТЕГІЙ ОВОЛО- ДІННЯ ІНШОМОВНОЮ ЛЕКСИКОЮ ЯК МЕТОДУ ПРИ ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ.....	409

Сонтаг Пал Іван: ЕТИЧНІ ЦІННОСТІ КАНДИДАТІВ У ВЧИТЕЛІ	419
Ташкович Оксана: РОЛЬ ОН-ЛАЙН ГРУП У ВИКЛАДАННІ МОВИ	429
Токаї Далма: ІНДИВІДУАЛЬНИЙ РОЗВИТОК ОБДАРОВАНОЇ ОСОБИСТОСТІ	437
Терек Томаш: ПЕДАГОГІЧНА ПРАКТИКА НА ПЕДАГОГІЧНОМУ ФАКУЛЬТЕТІ УНІВЕРСИТЕТУ ІМ. ЯНОША ШЕЙЕ.....	447
Візавер Арпад: ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ: УДОСКОНАЛЕННЯ СПОРТИВНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ СТУДЕНТІВ.....	455
Зорочкіна Тетяна: СИСТЕМА ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ	461
ПУБЛІКАЦІЇ СТУДЕНТІВ МАГІСТРАТУРИ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ПОЧАТКОВА ОСВІТА» ЗАКАРПАТСЬКОГО УГОРСЬКОГО ІНСТИТУТУ ІМ. ФЕРЕНЦА РАКОЦІ П.....	
	465
Бабел Жужанна: ВТРАТА ВАГІТНОСТІ ЯК ЖИТТЄВА КРИЗОВА СИТУАЦІЯ	467
Фекете Евелін: КАЗКА ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДОШКІЛЬНИКА	475
Гете Клара Аннабелла: ПЕРІОДИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ТА АДАПТАЦІЇ У ЖИТТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	485
Мейсарош Рената: РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНИХ ВІДНОСИН У ПІДЛІТКІВ	493
Митро Лівія-Етелка: СОЦІАЛЬНІ ВІДНОСИНИ У МОЛОДШОМУ ШКІЛЬНОМУ ВІЦІ.....	503
Молнар Грабчак Єва: ГРАЙСЯ ЗІ МНОЮ! ВИГОТОВЛЕННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ТЕАТРАЛЬНИХ ЛЯЛЬОК З ДІТЬМИ ТА ЇХ БАТЬКАМИ У ПЕРШОМУ КЛАСІ	515
Надь Ніколетта: ВИВЧЕННЯ ЗВ'ЯЗКІВ МІЖ КОМУНІКАЦІЄЮ ТА ІНШИМИ ФОРМАМИ НАВЧАННЯ ПІД ЧАС УРОКУ У ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ.....	525

CONTENT

Baracsi, Ágnes: GRADUATES IN THE SHADOW OF „BLACK PEDAGOGY”	21
Berghauer-Olasz, Emőke: KINETIC SCHOOL DRAWING AS A METHOD OF REVEALING HIDDEN SOCIAL RELATIONSHIPS.....	31
Bida, Olena: TRAINING FUTURE PROFESSIONALS FOR HEALTH SAVING ACTIVITIES	41
Cséke, Katalin: THE TEACHERS’ PERCEPTIONS OF THE SITUATION OF ROMA STUDENTS.....	47
Csoóri, Zsófia: PECULIARITIES OF DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL PEDAGOGICAL EDUCATION IN TRANSCARPATHIA IN LATE 18 TH – THE FIRST HALF OF 20 TH CENTURY IN THE CONTEXT OF ARCHIVE SOURCES	57
Csopák, Éva: ALTRUISM DISPLAY AMONG PRESCHOOL CHILDREN.....	65
Dzsanda, Galina: CURRENT PROBLEMS OF UKRAINIAN LANGUAGE LEARNING IN ETHNIC MINORITY SCHOOLS IN THE CONTEXT OF BILINGUALISM	77
Fónai, Mihály: INCLUSION IN THE CLASSROOM AND SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS	85
Gonda, Zsuzsa: DIGITAL ADAPTATION OF TEXTS IN HUNGARIAN TEACHER TRAINING.....	93
Greba, Ildikó – Knobloch, Beáta: DEVELOPMENT OF INCLUSIVE EDUCATION IN UKRAINE.....	103
Hnatik, Katalin: THE POTENTIAL PITFALLS OF HUNGARIAN AS A FOREIGN LANGUAGE LEARNING	111
Hollósi, Hajnalka Zsuzsanna: PERSONALIZED DIFFERENTIATION IN PRIMARY EDUCATION AGAINST DROP-OUT.....	119
Hollósi M., Cecília: THE ROLE OF MENTALHIGENICS IN THE LIFE OF COLLEGE STUDENTS (OR WHAT CAN A PSYCHOLOGYST DO WHEN NOT TEACHING?).....	127
Horváth, Kinga: THE CHALLENGES FACING HIGHER EDUCATION IN PROFESSIONAL ORIENTATION	135

Horváth, Kinga – Tóth, Péter: FUTURE TEACHERS' VIEWS ON THE INTERACTION STYLE OF AN IDEAL PEDAGOGUE IN THE LIGHT OF AN EMPIRICAL RESEARCH.....	159
Husztí, Ilona: THE APPLICATION OF OBSERVATION AS A FOCUSED ACTIVITY IN ENGLISH TEACHER TRAINING.....	171
Juhász, Valéria: APPLICATION OF THE “SIGHT WORD” READING TEACHING METHOD IN THE READING DEVELOPMENT OF HUNGARIAN PUPILS.....	179
Kirdan, Alexander: PROFESSIONAL TRAINING OF SPECIALISTS OF ECONOMIC SECTOR IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS OF THE REPUBLIC OF POLAND AND UKRAINE: COMPARATIVE ANALYSIS	189
Kiss, Julianna: ASPECTS OF CURRICULAR AND EXTRACURRICULAR ART EDUCATION IN UKRAINE IN LIGHT OF EDUCATIONAL LAW	193
Koncz, Tímea: CONVENTIONAL EDUCATION OF PRESCHOOLERS WITH THE HELP OF LITERATURE	203
Kóré, Dóra – Atroschenko, Tetiana: FORMING THE PERSONALITY OF THE FUTURE PEDAGOGUE IN THE MULTICULTURAL EDUCATIONAL ENVIRONMENT OF HIGHER EDUCATION.....	213
Kuchai, Tetiana – Kuchai, Oleksandr: PREPARING SPECIALISTS FOR PROFESSIONAL WORK BY MEANS OF COMPUTER AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES.....	219
Kuzminskyi, Anatolij: THE ROLE OF SELF-MANAGEMENT OF SPECIALISTS IN THE SOCIONOMIC PROFESSION AS A MEANS OF RESISTANCE TO PSYCHOSOMATIC BURNOUT.....	223
Lebovics, Viktória: ON TARAS SHEVCHENKO'S «COH (DREAM)» IN A DIFFERENT WAY	233
Margitics, Marianna: THE APPLICATION OF ICT IN EDUCATION	241
Márton, Sára: TKO1114	247
Molnár, Ferenc: THE GREEK CATHOLIC EDUCATIONAL INSTITUTIONS OF MUNKÁCS (MUKACHEVO) EPARCHY IN THE MID-19 TH CENTURY	255

Mónus, Ferenc: WHICH DIRECTION TO FOLLOW, HUMAN CIVILIZATION? – SUSTAINABILITY EDUCATION EMPHASES IN THE PUBLIC AND HIGHER EDUCATION AT THE EARLY 21 TH CENTURY	265
Nagy, Edit: THE SIGNIFICANCE AND CONSEQUENCES OF WORK-RELATED DISTRESS	275
Nagy, György: EFFECTIVE COMMUNICATION OF KNOWLEDGE IN ENVIRONMENTAL EDUCATION.....	285
Nagy, Melinda – Strédl, Terézia – Szarka, László – Zahatňanská, Mária – Poráčová, Janka: TOLERANCE AND TOLERANCE EDUCATION AT FACULTY OF EDUCATION OF J. SELYE UNIVERSITY.....	295
Nárai, Márta: THE ROLE OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS IN SOCIAL SENSITIZATION OF YOUNGSTERS.....	305
Orosz, Ildikó: HARMONIZING LEARNING ACTIVITY OF ADULT POPULATION	315
Pallay, Katalin: TRANSCARPATHIAN HUNGARIANS IN THE MAZE OF UKRAINIAN EDUCATION POLICY	321
Pallay, Mária: REVISITING THE GENDER WAGE GAP: GENDER AND CAREER CHOICE	333
Pávlovics, Judit: EARLY FOREIGN LANGUAGE EDUCATION CONTENT FORMATION IN UKRAINE AT THE END OF THE 20 TH AND AT THE BEGINNING OF THE 21 ST CENTURY	343
Pillar, Granville: AN EMPIRICAL INVESTIGATION INTO THE EFFECTS OF INTEGRAL MULTI-SENSORY INPUT ON LANGUAGE DEVELOPMENT: A CASE STUDY.....	353
Sheyko, Anastasiya: TECHNOLOGY OF PEDAGOGICAL PROGNOSIS IN THE ESTABLISHMENTS OF HIGHER MEDICAL EDUCATION	367
Simon, Gabriella: THE HUMANISTIC MODEL OF MENTORING OF NOVICE TEACHERS	373
Szilágyi, Iván – Marinec, Nadia: MAIN MODELS OF DEMOCRATIC EDUCATIONAL MANAGEMENT IN THE LEADING COUNTRIES OF THE WORLD	401
Szilágyi, László: LANGUAGE LEARNING STRATEGIES IN INDEPENDENT LANGUAGE LEARNING.....	409

Szontagh, Pál Iván: THE ETHICAL ATTITUDES OF TEACHER CANDIDATES	419
Taskovics, Okszána: THE ROLE OF ONLINE GROUPS IN LANGUAGE TEACHING	429
Tokai, Dalma: INDIVIDUAL DEVELOPMENT OF GIFTED YOUTH.....	437
Török, Tamás: PEDAGOGICAL PRACTICE AT THE FACULTY OF EDUCATION OF J. SELYE UNIVERSITY	447
Vizáver, Árpád: HEALTHY LIFE STYLE EDUCATION: DEVELOPING STUDENTS' ATHLETIC SKILLS.....	455
Zorochkina, Tetiana: THE SYSTEM OF PROFESSIONAL EDUCATION IN GREAT BRITAIN	461
RESEARCH PAPERS OF STUDENTS STUDYING FOR MASTER'S DEGREE IN PRIMARY EDUCATION OF FERENC RÁKÓCZI II TRANSCARPATHIAN HUNGARIAN COLLEGE OF HIGHER EDUCATION.....	
Bábel, Zsuzsanna: PREGNANCY STOP AS A LIFE CRISIS	467
Fekete, Evelin: PRESCHOOLER'S EMOTIONAL INTELLIGENCE DEVELOPMENT BY MEANS OF TALES	475
Hete, Klára Annabella: MILESTONES OF SOCIALISATION AND ADAPTATION IN THE LIFE OF PRESCHOOL CHILDREN	485
Mészáros, Renáta: COMMUNITY BUILDING AMONG TEENAGERS.....	493
Mitro, Livia Etelka: SOCIAL RELATIONSHIPS AT EARLY SCHOOL AGE	503
Molnár-Hrábcsák, Éva: PLAY WITH ME! – MAKING PUPPETS, PUPPETING FOR FIRST FORM KIDS AND THEIR PARENTS.....	515
Nagy, Nikolett: EXAMINING THE RELATIONSHIP BETWEEN CLASSROOM COMMUNICATION AND CLASSROOM WORK ORGANISATION IN PRIMARY EDUCATION.....	525

A SZOCIALIZÁCIÓ ÉS ALKALMAZKODÁS MÉRFOLDKÖVEI AZ ÓVODÁSKORÚ GYERMEK ÉLETÉBEN

Hete Klára Annabella

*II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
hete.annabella@freemail.hu*

Анотація

У роботі розглядаються питання соціалізації, обговорюється її процес та етапи. Особлива увага приділяється здатності дітей дошкільного віку адаптуватися та пристосовуватися до різних ситуацій. Ця тема є важливою, тому що у житті кожної дитини це є вирішальним процесом, який є частиною того етапу життя, коли дитина стає дорослішою та інтегрується в середовище, в соціум яке її оточує. Вважаю, що дуже важливо займатися цією темою, і як педагог, маю приділяти значну увагу цьому етапу в житті дошкільника. Мета роботи - надати кожному уявлення про процес соціалізації, її первинних інститутів та про труднощі, які можуть виникнути.

Ключові слова: сімейна соціалізація, дошкільна соціалізація, дитина без батьків, адаптації дитини.

Absztrakt

A tanulmány a szocializációt, annak mérföldköveit, lényegesebb állomásait taglalja részletesen. Nagy hangsúlyt fektet az óvodáskorú gyerekek alkalmazkodóképességére, különböző élethelyzetekhez történő alkalmazkodására. A téma nagy fontossággal bír; mivel minden gyerek életében döntő jelentőségű folyamatról van szó, mely része a felnőtté válásnak, a társadalomba való beilleszkedésnek. Kiemelten fontos beszélnünk a témáról, pedagógusként körültekintően kezelniünk és odafigyelniünk, ezáltal segíteniünk a gyermekeknek ebben az összetett tanulási folyamatban. A munka célja, hogy mindenki számára betekintést nyújtson a szocializáció folyamatába, annak elsődleges sztereibe, felmerülő nehézségeibe.

Kulcsszavak: családi szocializáció, óvodai szocializáció, gyermek szülő nélkül, a gyermek alkalmazkodóképessége.

Az ember természeténél fogva társas lény, beleszületik a szociális környezetbe. Fejlődése során, egy tanulási folyamaton keresztül érett személyiséggé válik, aki képes lesz a társadalom elvárásainak megfelelni (Oláh–Bugán 2001, 260). Mindemellett megtanulja az egyén megismerni önmagát és környezetét, elsajátítani az együttélés szabályait, a lehetséges és elvárt viselkedésmódokat. Ebben a folyamatban az ember fejlődik, változik, formálódik (Bagdy 1977, 11). A szocializáció fogalma arra vonatkozik, hogyan válik társadalmi lénnyé az egyén, s miként kapcsolódnak egymásba az emberi személyiségben társas viszonyok, társadalmi erők és kulturális jelentésrendszerek. Brim és Ziegler pszichológiai nézőpontja szerint a szocializáció az a folyamat, melyben az egyén elsajátítja mindazokat az ismereteket, készségeket és beállítódásokat, melyek lehetővé teszik számára, hogy többé-kevésbé hatékony tagja legyen a csoportnak és a társadalomnak. Ranschburg Jenő megfogalmazása alapján a szocializáció egy folyamat, mely során a gyermek alkalmassá válik arra, hogy közösségekben éljen (Vajda–Kósa 2005, 49–50).

A szociális identitás kialakulása a szocializáció mechanizmusával megy végbe, mely egy szociális tanulást jelent, állomásai az utánzás, modellkövetés, azonosulás, interiorizáció (Budavári 2011, 30). Az *utánzás* a szociális tanulás egyik kezdeti formája. Az imitáció lényege, hogy az észlelt viselkedésmódok, cselekvések lemásolásra kerülnek. Célja nem az ismeretszerzés, hanem a *modell követése*. Spontán megy végbe, és az egyénhez legközelebb álló személy választása alapján történhet (Bodnár–Simon 1997, 51). A gyermek utánzásában megjelennek szülei, testvérei, később pedig kortársai és tanárai is (Pálfy 1989, 106). A *modellkövetés* az utánzásnál magasabb szintű tanulási folyamat. Itt a gyerek már nem mindenkit utánoz, csak azt a személyt, akit modellül választott. A tanulás modellválasztás alapján megy végbe (Bányász 2008, 12., Keményiné 1989, 108). A modellnek az egyik legfontosabb összetevője a szociokulturális mintázatok követése. Az *identifikáció* döntő eleme a szocializációnak és egyben összetettebb folyamat az utánzásnál, mivel a modelltől átvett elemeket a gyermek sajátjaként éli meg, olyanná szeretne válni, mint a modell (Bodnár–Simon 1997, 51). Az *interiorizáció* a szociális tanulás, a szocializációs folyamat legmagasabb szintje, mely a belsővé tétel. Lényege, hogy az egyén belsőleg is azokat az értékeket tartja elfogadhatónak, amelyet egy számára fontos személy közvetített (Pálfy 1989, 111).

A család életünk legmeghatározóbb közege, legfontosabb kiscsoportja. Olyan intézmény, amelynek fő funkciója nemcsak a gyermekről való gondoskodás, hanem a szocializáció is. A család tehát az egyén és a társadalom közötti közvetítő kiscsoport, elsődleges szocializációs színtér. A társas fejlődés szempontjából fontos, hogy az egyén már kiskorától tartós és bensőséges kapcsolatot alakítson ki a környezetével. Ez a szocializáció döntő tényezője. Ezért fontos, hogy a gyermek teljes (apa, anya és testvér), valamint kiegyensúlyozott légkörű családban (szeretettel) éljen, ahol a családtagok szeretik egymást és foglalkoznak egymással. Elsődlegessége abban áll, hogy a legkorábbi életszakasztól kezdve hat a fejlődő egyénre; érzelmi kötelékei, kapcsolatainak erőssége révén viselkedési modelleket épít be a személyiségbe. Közvetítő funkciója által megvalósítja a családi és társadalmi értékrendszerek beépítését, és így előkészíti a felnövő egyént arra, hogy teljes értékűen részt vegyen a társadalom működésében (Bagdy 1977, 14–15). A családi szocializáció funkcióit és feladatait Kozma a következőképpen fogalmazza meg: a beszéd megtanítása, első interakciós tér biztosítása, modellnyújtás, általános értékek és normák közvetítése, valamint az éntudat és identitás formálása. Ezek ké-

szítik fel a gyermeket az intézményes, óvodai szocializációra. Az óvodába lépéssel kinyílik a család kapuja, és a gyermek belép a gyermektársadalomba (Kozma 1991, 71–72).

Meghatározó nap a gyermek életében, amikor édesanyja először viszi az óvodába. A gyerek számára ez egy új kezdetet jelent. El kell szakadnia otthonától, be kell illeszkednie a gyerektársaságba, el kell fogadnia, alkalmazkodnia kell az új közösség szabályaihoz. Napjainkban a nehéz gazdasági körülmények arra készítetnek számos családot, szülőt, hogy hosszabb időre külföldön vállaljanak munkát, gyerekeiktől távol. Elszakadni attól, akit szeretünk, mindig fájdalmas érzés. Akár hosszabb vagy rövidebb időre szól, mind a szülő, mind a gyerek megszenvedi. A gyereknek minden nap óriási megküzdéssel jár az, hogy a szülő távol van tőle, mely stresszt vált ki belőle. Ezzel a stresszel meg kell birkóznia, le kell gyűrnie, melyben az elhárító mechanizmusok, valamint a megküzdési stratégiák vannak a segítségére. A megküzdés egyfajta válasz, melyet az egyén stresszes helyzetben produkál (Dávid–Fülöp et al. 2014, 34). A szülők nem csak védői és táplálói a gyerekeknek, hanem azonosulási mintái is. A gyermek szociális alkalmazkodása, veleszületett készségei és képességei csak egy szeretetkapcsolatban tudnak igazán kibontakozni. Ezért az elszakadás élménye a gyermek személyiségfejlődését veszélyezteti. Ez nem csak a kisgyerekekre vonatkozik, de érvényes az egész iskoláskor előtti időre. A gyermeknek az elszakadást követő fájdalma, szomorúsága sokszor nem nyilvánvaló. Nem úgy mutatkozik meg, mint a felnőtteké. Mikor látja, hogy a szülő elmegy, eleinte sír. Ez a sírás lehet viharos, szívszaggató. De egy idő múlva megnyugszik. Elkezd alkalmazkodni. Érzelmi megnyilvánulásai letompítottak. Olyan benyomást kelt, mint aki bizalmatlanul, gyanakodva figyeli szüleit. Védi magát az újabb csalódástól. Előfordul azonban, hogy az elszakadás fájdalma ennél súlyosabb tünetekben nyilvánul meg. A gyermek egy időre elveszítheti a korábban megszerzett szociális gátlásait, visszacsúszik a fejlődés egy régebbi fokára. Izgatottá, nyugtalanná válik. Nem tud figyelni. Környezetével agresszív (Mohás 1989, 109–114).

Az egyik legjelentősebb átmeneti időszak a gyermek életében, amikor a családi környezetből átlép egy intézményes környezetbe, az óvodába. A gyerek hároméves korára megéri arra, hogy a nap egy részét édesanyjától távol, gyerekek között töltsse. A külvilág jelentősen kiszélesedik körülötte, kikerül a szűk családi körből, és fokozatosan egy közösség tagjává válik. Megjelenik az együttes tevékenységek igénye, mely jelentős szerephez jut (Hegedűs 1997, 71). A gyermek új szociális szerepet sajátít el,

új szociális kapcsolatokat alakít ki, alkalmazkodik az új szociális feltételekhez és helyzetekhez, mint a napirend, az új kapcsolatok és elvárások. Nravdorub állásfoglalása alapján a sikeres pszichológiai adaptáció mutatói a következők: a gyermek szívesen jár óvodába, örömmel és szívesen beszél az óvodai történekekről, jókedvű, és nem zárkózik magába. Az ellenétes megnyilvánulások arról tanúskodhatnak, hogy a gyermek még nem nyerte el belső egyensúlyát, nem tudott alkalmazkodni az új környezethez (Borbélyová–Slezáková 2015, 7–9).

Az alkalmazkodóképesség (adaptáció) természetes úton fejlődik ki bennünk az élet viszontagságai közepette. Az adaptációt mindig befolyásolja az egyén pszichikuma, problémamegoldó képessége, valamint az, hogy hogyan tudja kezelni és megoldani a felmerülő helyzeteket, illetve hogyan tud megfelelni az elvárásoknak, amelyeket az új szociális környezet támaszt vele szemben. Piaget adaptációs elmélete szerint az egyén állandó kölcsönhatásban él környezetével, egyrészt alkalmazkodik hozzá, a szervezet belső állapotának megváltoztatásával („akkomodáció”, azaz „idomulás”), másrészt pedig igyekszik megváltoztatni magát a környezetet is („asszimiláció”, azaz „hasonítás”) (N. Kollár–Szabó 2004, 21–27).

A közösség mint társas közeg létfontosságú szerepet játszik az ember egész életében, mert az egyén közösség nélkül élet- és fejlődésképtelen. Jelentős az egyén szocializációjában a család mellett a kisebb közösségek, úgymint az óvoda és a későbbiek során az iskola. Ezek a közösségek vagy csoportok alapvetően meghatározzák a személyiség fejlődését a szocializáció folyamán (Zrinszky 2002, 90–91). A gyermek számára az óvodába lépés óriási környezetváltás, az új körülmények az alkalmazkodás, beilleszkedés képességét feltételezik a gyermeknél. Ennek érdekében jelenik meg a fokozatos beszoktatás. A beszoktatás kétirányú folyamat. Egyrészt a gyermeknek alkalmazkodnia kell a közösségi élet szabályaihoz, el kell fogadnia az új környezetet, másrészt a környezetnek (csoportban dolgozó felnőttek, gyerekek) befogadóvá kell válnia. Mivel minden gyermek egyedi, ezért az óvodai beilleszkedés kezdeti időszakát minden gyermek másként éli meg. Némelyek számára nem okoz problémát az átmenet, sajnos azonban sokakat megvisel. Amennyiben a gyermek az új környezetben nem érzi jól magát, ez a tény befolyásolja teljesítményét, nehezíti új szociális pozíciójának kivívását, rányomja bélyegét a gyermek személyiségének alakulására, fejlődésére. A sikeres beszoktatást követően a gyermek örömmel és lelkesen vesz részt a közösség életében (Borbélyová–Slezáková 2015, 10). Az óvodába járással tovább gyarapo-

dik a gyermekek társas világa. Sorsdöntő esemény a gyerek számára, ami az óvodába kerüléssel együtt jár, a gyerek belépése a közösségbe. A gyermek szociális kapcsolati hálójának bővülésével új felnőttek, gyerektársak lesznek a szociális tér szereplői. A gyermek új feladata, hogy megtanuljon másokkal érintkezni és együttműködni. A rendszeres találkozások a gondozókkal, a közösen végzett tevékenységek hozzájárulnak a személyes kapcsolatok erősödéséhez. A felnőttek mellett fokozatosan fontossá válnak a gyerektársak (Zsubrits 2014, 136). Megnövekszik a kortársak szerepe, a gyerekközösségben jól érzi magát, melynek köszönhetően a szüleitől való távollétet is könnyedén viseli. A gyermek először egyedül játszik, majd játszótársat is igényel ehhez a tevékenységhez. Tevékenységük középpontjában a játék együttes élménye áll. A gyerekeknek nincs olyan élménye, amely ne válhatnék bármikor egy játék kiindulásává. A játszó gyerek általában derűs, ellazult, mentes a gondoktól. Jellemzi a gyermek játékát a feszültség csökkentése és egyben a megkönnyebbülés élménye is. Az óvodában a gyerek a papás-mamás játékban a család minden tagját képviseli, utánozza. A papa dolgozni megy, a mama bevásárol, a gyereket elkíséri az óvodába. Az ilyen folyamatos, visszatérő elemekből álló játékoknak az örömszínezetét az adja meg, hogy a gyerekek beleélik magukat a szülők mindennapjaiba, lejátsszák ezeket, s a játékban naggyá, felnőtté válnak (Mérei–Binét 1993, 123).

A Csongori Óvoda óvónőjeként, naponta figyelemmel kísérhetem a gyerekek óvodai beszoktatásának, adaptációjának folyamatát, alakulását. Számos gyerek óvodai szocializációja nem ütközik nehézségekbe, könnyedén tudnak alkalmazkodni a gyerekközösséghez, melyben aktívan és tevékenyen vesznek részt, ezáltal képesek a gyerektársadalom tagjává válni. Ellenben találkozom gyerekekkel, akiről a felsoroltak ellenkezője mondható el. Lázadnak az óvodai napirend ellen, hevesen kimutatják szüleik hiányát vagy éppen visszahúzódóvá, zárkózottá válnak, nem játszanak, nem veszik ki részüket az óvodai programokból. Napjainkban a nehéz gazdasági körülmények arra késztetnek számos családot, szülőt, hogy hosszabb időre külföldön vállaljanak munkát gyerekeiktől távol. Ez a sokakat érintő körülmény még inkább rányomhatja bélyegét a gyerek szocializációjára, adaptációjára, mely egyre inkább megfigyelhető községünk intézményeiben. A gyerekek ilyen esetben még inkább igénylik az óvónők figyelmét, szeretetét, vagy épp ellenkezőleg. Játékuk során megelevenedik a gyerektől távollevő szülő, a hiányérzet, vagy épp a csalódottság, az egyedüllétből való félelem, szorongás.

Felmerült a kérdés, hogy milyen hatás válthatja ki a gyerekeknél az effajta alkalmazkodást. Elmélyülve a szakirodalomban, valamint a szocializáció folyamataiban, szintereiben egyre inkább körvonalazódnak a gyerekek adaptációjának problémái háttérben meglapulható okok. Összefüggést keresve a gyermekek adaptációs nehézségei, problémái és az azokat kiváltó okok között, felmerült a gyermek szocializációjának és alkalmazkodóképességének a vizsgálata iránti igény. A vizsgálat során érdemes felmérni a Csongori Óvoda kis- és nagycsoportos gyermekeinek óvodai szocializációját a szülőktől való elválás függvényében, valamint a külföldön dolgozó szülők fókuszában. A kutatás *hipotézise* szorosán kapcsolódik a fentiekben megnevezettekhez – a Csongori Óvodába járó nagycsoportos és kiscsoportos gyerekek felének kell megbirkóznia azzal, hogy az egyik szülő külföldön dolgozik, és *ezek a gyerekek csoporttársaikhoz képest kevésbé megfelelően képesek alkalmazkodni.*

A vizsgálatot mindkét csoport esetében célszerűnek véljük anamnézis felvételével kezdeni (Kelemen 2001, 10). Az empirikus vizsgálat a Csongori Óvodába járó nagy- és kiscsoportos gyermekek esetében olyan kardinális jegyeket vesz górcső alá, amelyek meghatározó jelleggel bírnak a gyermek életére nézve. Úgy mint: *a gyerek családi körülményeiben bekövetkezett változások; mennyi időt van a szülő távol a családtól; a gyerek hányadik a testvérsorban és ezt hogyan éli meg; jelenlegi alvása; társaságban feloldódik-e vagy visszahúzódó; szívesen barátkozik gyerekekkel; mikor szokott a gyerek dühös, indulatos lenni; hogyan alakul a gyerek óvodai beszoktatása; valamint a gyerekek féltelmei.*

A felmérés két célcsoportra, a kis- és nagycsoportos gyerekekre irányul, s a vizsgálat végeztével a kapott eredményeket összehasonlítva fogalmazunk meg következtetéseket. A felmérés során mindkét vizsgált csoport esetében a gyerekek két részre oszlanak majd. A vizsgálat alanyait tehát a külföldön dolgozó szülők gyerekei képezik, kikkel szemben a kontrollcsoport áll majd, melybe azok a gyerekek tartoznak, kiknek a szülei nem dolgoznak külföldön.

Az előzetes tervek szerint a kutatás alapját a széleskörűen alkalmazott D. Shaffer által készített CGAS, Gyermekek Alkalmazkodó Képességét MÉRŐ Skála képezi. A CGAS-skálát egy felnőtt skálából adaptálták, mely egyfajta indikátorként szolgál majd a vizsgálat során számunkra. A megnevezett skála 4–16 éves korig alkalmazható. A gyerekek alkalmazkodóképességét a skálán 1–100 pontig lehet jelölni. A legalacsonyabb szintet az 1-es képezi; 70 fölötti pontszám alkalmazkodó, adekvát működést jelez. A magasabb pontszám tehát jobb működést eredményez (Shaffer 1983).

A vizsgálat várható eredményei: a gyerekek személyiségének, viselkedésének áthatóbb megismerése a szülői anamnézis alapján, a gyerekek óvodai adaptációs folyamatának megismerése, a háttérben meghúzódható nehézségek feltárása.

Szakmámból kifolyólag fontosnak tartom a vizsgálatot. Kutatások, megfigyelések szükségesek ahhoz, hogy minél jobban el tudjunk mélyülni az adott témában. Nagyobb, valamint átfogóbb képet kell kapnunk az óvodáskorú gyermekek alkalmazkodóképességéről, feltárni az aktuális nehézségeit és megoldást találni rá.

Hasznosíthatóságát tekintve segítséget nyújt az óvónőknek a szülővel való együttműködésben, a gyermekek és viselkedésük jobb megértésében, a felmerülő adaptációs nehézségek kezelésében és leküzdésében is egyaránt. Mindez csak úgy valósítható meg, ha az óvónő lehetőséget ad a gyerekek számára, hogy az óvodai adaptáció egy szerető közegben, megfelelő körülmények között történjék.

Hivatkozott irodalom

- Bagdy E. (1977): *Családi szocializáció és személyiségzavarok*. Tankönyvkiadó, Budapest, pp. 11–15.
- Bányász I. (2008): *A szocializáció folyamat és színterei, a szociális identitás kialakulásának összefüggései*. Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet, Budapest.
- Bodnár G.–Simon P. (1997): *A viselkedés pszichológiai alapjai*. EKTF Líceum Kiadó, Eger.
- Borbélyová D.–Slezáková T. (2015): A pedagógiai szervezési feltételek optimalizációja a gyermek első évfolyamba való beilleszkedésének kontextusában. In: *Képzés és gyakorlat* 13. évf. 1–2. sz. pp. 7–27.
- Budavári Takács I. (2011): *A tanácsadás szociálpszichológiája*. Szent István Egyetem.
- Dávid I.–Fülöp M.–Pataky N.–Rudas J. (2014): *Stressz, megküzdés, versengés, konfliktusok*. Magyar Tehetségsegítő Szervezetek Szövetsége.
- Hegedűs T. A. (1997): *Pszichológia*. Aula Kiadó KFT, Budapest.
- Kelemen L. (2011): *Képességmérés az óvodában I.*
- Keményné dr. Pálfy K. (1989): *Bevezetés a pszichológiába*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest. pp. 106–111.
- N. Kollár K.–Szabó É. (2004): *Pszichológia pedagógusoknak*. Osiris Kiadó, Budapest. pp. 21–27.
- Kozma T. (1991): *Bevezetés a nevelésszociológiába*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest. pp. 71–72.
- Mérei F.–Binét Á. (1993): *Gyermeklélektan*. Gondolat Kiadó, Budapest.
- Mohás L. (1982): *A szülői mesterség*. Minerva, Budapest. pp. 109–114.

- Oláh A.–Bugán A. (2001): *Fejezetek a pszichológia alapterületeiből*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest.
- Shaffer, D. (1983): *A Children's Global Assessment Scale (CGAS)*. Arch Gen Psychiatry, pp. 1228–1231.
- Vajda Zs.–Kósa É. (2005): *Neveléslélektan*. Osiris Kiadó, Budapest. pp. 49–50.
- Zrinszky L. (2002): *Nevelésmélet*. Műszaki Könyvkiadó, Budapest. pp. 90–91.
- Zsubrits A. (2011): *A gyermekkor kötődései*. NyME Kiadó, Sopron.
- Zsubrits A. (2014): Az óvodáskorú gyermekek közeli kapcsolatai. In: *Képzés és gyakorlat* 12. évf. 3–4. sz. pp. 133–142.

Виклики XXI століття у сфері середньої та вищої освіти Східної та Центральної Європи в процесі реформування освіти. Збірник наукових робіт Міжнародної науково-практичної конференції «Виклики XXI століття у сфері середньої та вищої освіти Східної та Центральної Європи в процесі реформування освіти», Берегове, 28–29 березня 2019 року / Редактори: Емьовке Бергхауер-Олас, Ілона Гаврилюк, Єва Гуттерер та Каталін Поллої – Ужгород: ТОВ «РІК-У», 2019. – 540 с.

ISBN 978-617-7692-33-0

Збірник містить матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Виклики XXI століття у сфері середньої та вищої освіти Східної та Центральної Європи в процесі реформування освіти», яка відбулася 28–29 березня 2019 року в м. Берегове. Організатор конференції – кафедра педагогіки та психології Закарпатського угорського інституту ім. Ф. Ракоці ІІ.

УДК: 061.3(477.87)

К– 93

Наукове видання

ВИКЛИКИ ХХІ СТОЛІТТЯ У СФЕРІ СЕРЕДНЬОЇ
ТА ВИЩОЇ ОСВІТИ СХІДНОЇ ТА ЦЕНТРАЛЬНОЇ
ЄВРОПИ В ПРОЦЕСІ РЕФОРМУВАННЯ ОСВІТИ

Міжнародна науково-практична конференція
Берегове, 28–29 березня 2019 року

Збірник наукових робіт

2019 р.

Редактори:

*Емьовке Бергхауер-Олас, Ілона Гаврилюк,
Сва Гуттерер та Каталін Поллої*

Коректура:

Ільдико Гріца-Варцаба, Маріанна Леврінци, Олександр Кордонець

Верстка:

Вікторія Товтін, Олександр Добош

Обкладинка:

Олександр Добош

На обкладинці: студенти спеціальностей «початкова освіта» та «дошкільне виховання» кафедри педагогії та психології. Фото зроблені Євою Чопак та Маргаритою Ешпан на кафедральних заходах.

Відповідальні за випуск:

Ільдико Орос, Олександр Добош

Видавництво та поліграфічні послуги: ТОВ «РІК-У»

88000, м. Ужгород, вул. Гагаріна, 36, e-mail: print@rik.com.ua

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ДК 5040 від 21 січня 2016 року*

Підписано до друку 11.03.2019

Папір офсетний. Ум. друк. арк. 43,5. Формат 70x100/16.

Замовл. №637. Тираж 300.